

УДК.323.212

ЧИННИКИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ КРАЇН ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКОГО КОНТИНЕНТУ

Тетяна Бессараб

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
філософський факультет, кафедра теорії та історії політичної науки,
бул. Університетська 1, 79000, Львів, Україна
e-mail: btv.120390@mail.ru*

Проаналізовано процес трансформації країн Латинської Америки. Досліджено основні чинники та фактори, які сприяли трансформації та проведенню змін на континенті. Визначено зовнішні та внутрішні чинники трансформації, а також виокремлено ситуаційний чинник, як беззмінний фактор, що посилює цей процес.

Ключові слова: Латинська Америка, трансформація, зовнішні чинники, внутрішні чинники, ситуаційний чинник.

На Заході зі 70-х років ХХ ст., у тому числі в регіоні Латинської Америки, розпочався активний перехід до суспільства нового типу. Так, глобалізація світового розвитку не лише не стирає в міжнародних відносинах регіональну специфіку, а й породжує, на перший погляд, свою діалектичну протилежність – стратегічний регіоналізм. Багато науковців убачають тісний взаємозв'язок між ним та зміною матеріальних і духовних основ розвитку сучасної цивілізації. Значним поштовхом для сучасної трансформації стала технологічна, інформаційна революції. Адже суспільство нового типу – феномен складний та багатогранний, що формується під впливом технологічної революції, де достатньо складно зрозуміти перевагу тих чи інших процесів. Однак попередній світовий розвиток заклав певні основи та його принципи. Тому особливо зацікавлює комплекс принципів та засад, що вплинули на процес трансформації Латинської Америки через вивчення регіональних особливостей. У цьому контексті цікавими є праці Ф.К. Шміттера, Т.Л. Карл, Д. Растоу, С. Гантінгтона, А. Пшеворського, А.М. Тахер Лафти, В.І. Бортнікова, В.В. Акулов–Муратова та інших вітчизняних й іноземних науковців. Але недостатньо дослідженими залишаються соціокультурні, зовнішні та ситуаційні причини трансформації регіону Латинської Америки. Аналіз передумов та чинників трансформаційних процесів в Латинській Америці є метою цієї статті.

Для сучасної світової спільноти великого значення набуває новий, трансформований, характер людської цивілізації. Серед основоположних базис глобальних трансформацій вчені вирізняють:

- демократизацію;
- глобалізацію;

- модернізацію;
- гуманізацію[13].

На процеси суспільно-політичних трансформації та змін Латиноамериканського континенту також вплинула низка чинників. Проте, насамперед, необхідно детальніше розглянути саме поняття трансформації, й лише згодом виявити чинники, які слугували рушієм цих процесів. Як зазначає О.Є. Подольська, трансформація – це дія або процес зміни форми, вигляду, природи або характеру суспільства чи окремої структури [9]. Отже, трансформація означає перетворення сутнісних компонентів соціуму, всіх сфер суспільного життя, але не передбачає вектора змін. Вони можуть бути і прогресивними, і, як у випадку Латинської Америки, – регресивними. Головна особливість трансформації – у змінах і форми, і змісту суспільного життя, його інституційної сфери, людських цінностей, ментальності та інших соціокультурних ознак. Скажімо, В.Ф. Солдатенко дає таке визначення явища “трансформації”: історично зумовлений процес подолання суспільних, політичних і структурних суперечностей та проблем певної системи через її вихід за рамки власної соціальної організації, що передбачає кардинальну зміну напрямів її розвитку, способу мислення на рівні всього суспільства, характеру діяльності його суб’єктів [13]. Трансформація стосується не тільки політичної системи, а й її інститутів, вона змінює політичну культуру суб’єктів політики, соціуму загалом. Перетворення та зміни, які відбуваються в економічній, соціальній, культурній, духовній площинах життя суспільства тісно корелюють із політичними подіями (тобто вони можуть як прискорювати, так і пригальмовувати політичні процеси всередині країни).

Оскільки змін торкаються усіх сфер життя, багато науковців оперують поняттям “системна трансформація”, розуміючи її як поетапне перетворення суспільних структур, в межах котрих можливе співіснування і нових, і старих елементів, і практик життя суспільства [9].

Для кращого розуміння явища трансформації Латиноамериканського континенту, пояснення зміни напрямів його політик необхідно вирізнити чинники та передумови, які сприяли таким змінам. Досвід різних країн засвідчує, що зусилля, спрямовані на формування засад демократичного режиму та його консолідацію, можуть зазнати невдачі. Провал демократичних трансформацій імовірний тоді, коли не існує відповідних умов для її побудови у всіх сферах життя держави: у функціонуванні політичних структур, в економіці, в духовному житті, соціальній сфері. Так, Ф.К. Шміттер і Т.Л. Карл стверджують: демократія не має чітко визначеного набору інституцій. Натомість існують різноманітні типи демократій, котрі мають власні неповторні особливості, що спричиняють такі ж особливі наслідки [4]. Своєрідні шляхи переходу до демократії властиві й країнам латиноамериканського континенту. Проте перш ніж розглянути та визначити чинники трансформації у Латинській Америці коротко розглянемо, як науковці їх класифікують. Так, Р. Даль у праці “Про демократію” ці чинники поділяє на дві категорії:

– першочергові чинники (контроль над збройними силами – армією, міліцією; демократичні уподобання та політичну культуру; самостійність держави на міжнародній арені, тобто відсутність залежності від іншої країни);

– сприятливі умови для демократії (наявність сучасної, ринкової, економіки й суспільства; мало виражений субкультурний плюралізм).

Засновник транзитології Д. Растоу ще до початку “третьої хвилі” вважав, що єдина умова трансформації та демократизації – існування національної єдності [11]. Це означає лише те, що значна більшість громадян потенційної демократії не повинна мати сумнівів чи робити уявних застережень стосовно того, до якої політичної спільноти вони належать [11]. Учений відкидав необхідність певного мінімального економічного рівня та розвитку та соціальної диференціації.

Однак розуміння процесів трансформації та переходу до демократії згодом дещо змінилось. Велике значення мала практика переходів від авторитарних режимів до демократичних під час “третьої хвилі”, в процесі якої, власне, ми спостерігаємо такі процеси і в Латинській Америці. Саме демократизація країн “третьої хвилі” дала змогу по-новому глянути на процеси трансформації і зрозуміти, що це явище є складніше і непередбачуваніше, ніж це здавалося на перший погляд. Багатий досвід демократизації „третьої хвилі” зосередив увагу науковців Г. О’Доннелла Ф. Шміттєра, С. Гантінгтона, А. Пшеворського на пошуку загальних закономірностей і чинників переходу до демократії. Тепер увага акцентувалась не на структурних, а на процедурних чинниках, пов’язаних із діяльністю провідних політичних сил суспільства та їх здатністю виконати низку послідовних процедур, необхідних для інституціоналізації демократичних відносин [12]. У транзитології поступово закріпилася думка, що „кінцевий результат залежить від шляху” [10]. До важливих чинників трансформації С. Гантінгтон зараховує: взаємозв’язок демократизації з релігією; економічний вплив на демократизацію. Учений також окреслює і зовнішні чинники процесу трансформації: вплив зовнішніх акторів; ефект «снігової кулі» [16].

Країни Латинської Америки пройшли непростий шлях до формування демократичних режимів та інтеграційних об’єднань. Вплив спільного історичного минулого, мовна і культурна близькість, схожість економічних процесів стали тим підґрунтям, на основі якого після Другої світової війни активно розгортались демократичні та інтеграційні процеси в Латинській Америці. Зміни глобального масштабу останніх двох десятиріч минулого ХХ ст. ще більше інтенсифікували процеси регіональної інтеграції в Латинській Америці. З-поміж таких дослідники особливо виокремлюють:

- посилення конкуренції та зростання доходів від використання нових технологій, інвестицій, що потребувало створення більших і відкритіших ринків для збереження темпів розвитку;
- лібералізацію південноамериканськими країнами зовнішньої торгівлі;
- радикального перегляду механізмів інтеграції в регіоні;
- демократизацію політичного життя в регіоні [5].

Аналіз чинників демократичних транзитів з урахуванням особливостей розвитку Латинської Америки дає змогу вирізнити їхні основні групи, що визначально вплинули на трансформаційні процеси на цьому континенті – *соціокультурні, зовнішні й ситуаційні чинники*. До внутрішніх соціокультурних чинників зараховуємо, по-перше, зміни, зумовлені *переходом від авторитарних воєнних режимів до демократичних форм правління*. Ця обставина, на нашу думку, стала чи не ключовою у формуванні власної політики усєї Латинської Америки та розвитку інтеграційних об'єднань. На межі 80-х років у цьому регіоні відбулася криза військово-диктаторських режимів. Почали швидко наростати страйки та демонстрації трудящих з вимогами зміни соціальної й економічної політики, припинення репресій, відновлення демократичних свобод. Суб'єктами та рушійною силою до боротьби за демократичні зміни стала середня верства та дрібні підприємці; активізувалися правозахисні організації, церковні кола. Крім того, розпочалось активне відновлення діяльності політичних партій й профспілок.

Процеси демократизації в Латинській Америці прискорили повалення диктатури Л. Сомоси й перемогу в 1979 р. революції в Нікарагуа. У цьому ж році в Еквадорі (правління – Р. Лари) і в 1980р. у Перу (правління Ф.М. Бермудеса) помірковані військові режими передали владу конституційним урядам, а у жовтні 1982 р. повалено 78-денне правління генерала Г.В. Кальдерона і відновлено конституційне правління в Болівії. Унаслідок чого до влади у Болівії прийшов уряд коаліції лівих сил із участю комуністів. Згодом військові режими були ліквідовані також в Аргентині (режим Л. Гальтьєрі, 1983р.), Бразилії (правління Ж.Б. Фігейреди, 1985р.), Уругваї (правління Г. К. Альвареса, 1985р.), Гватемалі (правління генерала М. Виктореса, 1986р.), Гондурасі (правління Р.С. Кордови, 1986р.), на Гаїті (правління Ж.-К. Дювальє, 1986р.). У 1989р. через військовий переворот було повалено найдовговічніша в регіоні диктатура А.Стресснера в Парагваї (1954–1989рр.). Найтривалішою у Південній Америці виявилася диктатура А. Піночета в Чилі, але й там під натиском опозиції 11березня 1990р. військовий режим генерала передав владу цивільному уряду.

По-друге, суттєвим чинником трансформацій у Латинській Америці стала *спільна ідентичність та культурна близькість*. Суттєвим чинником, який кристалізує ідентичність латиноамериканських народів і впливає на трансформаційні процеси в даному регіоні, безперечно, є *географічне*, а звідси і *геополітичне розташування Латинської Америки*. Обставину, яку не можна не врахувати, доцільно назвати стратегічно небезпечне геополітичне розташування і територіальну близькість Латиноамериканського континенту до світового лідера США. Ця обставина спричинила достатньо вагомий вплив на трансформацію Латинської Америки. Як уже зазначалось, США тривалий час здійснювала політичний та економічний тиск на країни Латинської Америки, чим блокувала розвиток, зміцнення й утвердження власної політики континенту.

Латиноамериканська цивілізація уособлює у собі мозаїку культур, досвіду та мистецтва не лише індіанців, а й рабів-африканців, переселенців із Європи, Азії, арабських країн. Її минуле необхідно розглядати через призму принципів та моделей

побудови її майбутнього, яке вони намагаються створити, та через цілісність континенту, не розділеного жодними кордонами із людьми різних рас та культур, об'єднаних спільною ідеєю створення континентальної нації. Для латиноамериканської ідентичності характерним є її орієнтація на майбутнє, на те, якою хочуть бачити Латинську Америку латиноамериканці. Латинська Америка прагне сформувати власні, ні на кого не схожі, правила поведінки та принципи розвитку, своє майбутнє [2]. Безумовно, весь континент об'єднують спільні й подібні мови спілкування: іспанська і португальська, що зумовлено тривалим колоніальним пануванням на цій території Іспанії та Португалії.

По-третє, *єдина релігія*. Не менш важливим чинником, який об'єднує латиноамериканців, є те, що більшість (80–95%) населення Латинської Америки сповідує католицизм. Решта сповідує протестантизм (лютеранство (німці у Бразилії), англіканство, баптизм, пресвітеріанство). Корінні ж мешканці зберігають залишки традиційних вірувань, а багато вихідців з Індії та їхніх нащадків продовжують дотримуватися індуїзму, проте їх налічується мало [6].

До ідентичності належить і спільне історичне минуле латиноамериканських народів. Дані археологічних досліджень засвідчують: на Американському континенті людина з'явилася близько 25 тис. років тому. Через Берингову протоку монголоїдні племена розпочали населяти Північну, Центральну та Південну Америку. Далекі предки корінних жителів Південної Америки, котрих згодом стали називати індіанцями, поступово просувались у південному напрямку. Тривалий процес історичної еволюції сформував численні індіанські племена та народи, що досягли різного рівня суспільного і культурного розвитку. Деякі з них встигли створити високі цивілізації, інші перебували на тій чи іншій стадії первіснообщинного ладу і вели вельми примітивний спосіб життя. На межі XV–XVI ст. самобутній процес розвитку народів Америки перервали європейські завойовники-конкістадори. Завоювання та колонізація Америки, що мали фатальні наслідки для її корінного населення, були зумовлені складними соціально-економічними процесами, котрі відбувалися в європейському суспільстві [1]. Визначальною подією в історії Латинської Америки, яка сприяла консолідації народів цього регіону, стала війна 1789–1826 рр. за незалежність континенту, внаслідок чого латиноамериканські колонії було звільнено від панування Іспанії та Португалії та створено самостійні держави. Можна вважати, що ці події стали зародженням власної незалежної політики на континенті [3].

По-четверте, важливим соціокультурним чинником трансформації ми вважаємо *ідею латиноамериканської єдності й латиноамериканізму*.

Перші наукові концепції латиноамериканізму з'явилися ще у 20-х рр. XIX ст. Скажімо, Симон Болівар двічі озвучував ідею латиноамериканської єдності. На його думку, її можна втілити в життя через залучення в широкую конфедерацію всіх іспаномовних держав Західної півкулі. Цією своєрідною моделлю могла стати так звана Велика Колумбія, створена ним держава, куди увійшли на добровільних засадах Венесуела, Нова Гренада (Колумбія), Панама і Еквадор. Хоча вона проіснувала лише з 1821 р. до 1830 р. [8] Початок державних переворотів, диктатур та поділ континенту на нові держави, латиноамериканська утопія не дали змогу втілитись ідеї національної

єдності у реальність [2]. Однак у ХХ ст. фрустрація латиноамериканців стосовно рівноправного співробітництва з США сприяла відродженню та поширенню ідеології “латиноамериканізму”, яка втілювалася в розробленні теоретичних концепцій, що пропагували створення власної політики, регіональної інтеграції в регіоні й позбавлення від “опіки” США [14]. Одним із таких напрямів стали філософські й практичні концепції марксистської теорії, вдосконалені та інтерпретовані аргентино-кубинським революціонером Ернесто Че Геварою. Концепція геваризму містила подальший розвиток ленінізму, специфічну інтерпретацію екзистенціалізму і в практичній частині – теорії маоїзму (відгалуження теорії марксизму, розвинуте та доповнене Мао Цзедунгом, яке застосовувалось як керівна політична військова доктрина та ідеологія Комуністичної партії Китаю) щодо ведення партизанської війни. Згідно з ідеєю Ернесто Че Гевари, у будь-якій бідній країні можна здійснити революцію за зразком Куби. Через загибель Ернесто Че Гевари геваризм не став цілісною системою, але його сприйняли та долучили до основних складових теорії нових лівих Латинської Америки.

Схожим змістом було наділено і поняття “кастроїзм”. Сучасні науковці часто замінюють його терміном “фіделізм”, що загалом відображав погляди Фіделя Кастро і згодом набув у Латинській Америці вагомого значення. Поняття “кастроїзм” (“фіделізм”) – це теоретична основа ведення партизанської війни у Латинській Америці. Кастроїзм не є сталою категорією, навіть тоді, коли розглядати форму, яку він мав у шістдесятих роках, оскільки йому притаманна мінливість. Проте дослідник Теодор Дрейпер коротко та лаконічно розкрив суть цього феномену: “В історичному сенсі кастроїзм є насамперед дороговказом у пошуках руху, рухом у пошуках влади, та владою у пошуках ідеології. Історію кастроїзму треба відрізнити від історії Фіделя Кастро. Рух не міг би існувати без цієї людини, але його і не можна цілком зводити до особистості Фіделя Кастро. Він існує в різних варіаціях і формах в усій Латинській Америці; його вплив поширився на Європу, Африку та на інші місця”. Кастроїзм оцінюють як різновид ленінізму, проте на відміну від сталінізму, маоїзму та інших подібних течій, це поняття не зобов’язане своїм походженням Комуністичному інтернаціоналу; воно виникло самостійно і незалежно від нього, і має латиноамериканське походження. Зміст марксизму-ленінізму можна перекласти на латиноамериканську площину й іспанську мову Латинської Америки, за якого оригінал був би достатньо модифікованим. Особливості кастроїзму проявляються у політичній спрямованості, стратегічно-тактичних концепціях, котрі називають “герілеризм” (ісп. *querrilla*, – партизанська війна, партизанський загін).

Загальна політична спрямованість кастроїзму – це продукт ідеології латиноамериканської інтелігенції, яка характеризується “волютаризмом”, “суб’єктивізмом”: воля рішучих революціонерів або їх невеликих груп ставиться вище від реального стану речей, а дії революційних суб’єктів – вище, ніж об’єктивна ситуація, революційна активність – ніж сама закінчена теорія. Його стиль вирізняється прямолінійним контрастуванням за принципом “чорне-біле”, що відкидає усілякі проміжні відтінки, котрі висувуються на противагу справжнім революціонерам, які борються за інтереси пригноблених мас, проти злочинних імперіалістів. Кастроїзму

притаманні три елементи: по-перше, антиімперіалістичний націоналізм, який багато в чому тяжіє до апостола кубинської свободи Хосе Марті; по-друге, типовий для Латинської Америки “каудилізм”, поняття, що приблизно можна передати як “принцип вождизму”, про який Фідель Кастро писав: “Обов’язковими передумовами будь-якої організації є ідеологія, дисципліна і керівництво. Всі три передумови важливі, але керівництву належить вирішальна роль”; по-третє, ідеологія, котру визначають як тоталітарний або героїчний гуманізм [7].

Прикладом об’єднуючої ідеї можна також назвати концепцію депентизму (від ісп. *dependencia* – залежність), започатковану бразильцем Теотоніу Дус-Сантусом. Він стверджував, що витоки теорії залежності сягають теорії імперіалізму, зокрема праць В.І. Леніна. Однак у нових умовах положення теорії імперіалізму повинні бути розширені й переформульовані. Т. Дус-Сантус критикує теорії модернізації, називаючи їх теоріями розвитку (*development*). Головний недолік він вбачає у лінійно-стадіальній їх особливості. Учений вважає: майбутні товариства не здатні досягти стадій, котрих досягли суспільства раніше [19], тому необхідним є створення нових теорій розвитку, які не зводили процес переходу до лінійного типу зміни від суспільств одного типу до іншого, а які змогли проаналізувати розвиток в масштабах всієї земної кулі [19]. Депентетики вважали, що залежність не повинна зводитись до проблем, які виникають лише у сфері зовнішньої торгівлі периферійних країн, оскільки залежність означає встановлення певних меж і можливостей розвитку залежних суспільств. Теотоніу Дус-Сантус ствержував: залежність – найважливіша ознака соціально-економічної системи слаборозвинутих країн, а міжнародне становище характеризується зростаючим взаємозв’язком національних економік за гегемонії одного або декількох домінуючих центрів, котрі трансформують розвиток периферійних країн унаслідок акумуляції багатства і влади на свою користь.

Пізніше виникла концепція залежно-асоційованого суспільства Ф. Кардозу й Е. Фалетто, які стверджують, що саме результатом експансії спочатку торгового, а згодом промислового капіталізму Заходу й залученням латиноамериканських країн до світового ринку стала їх недорозвинутість. Історична специфіка ситуації недорозвинутості виникає з відносин між “периферійними” і “центральною країнами” [17].

До зовнішніх чинників суспільно-політичних трансформацій латиноамериканських суспільств варто зарахувати:

По-перше, *загальносвітові глобалізаційні тенденції, зокрема інтенсифікацію інтеграційних процесів*. Інтеграційні процеси, котрі почали активно розвиватись у ХХ ст., набули глобального характеру. Внаслідок розвитку економічної глобалізації та стирання кордонів на шляху руху капіталу, зміцнення позиції транснаціональних корпорацій інтеграційні процеси набувають усе більше забарвлень. Сьогодні вже існує перевага континентальних і міжконтинентальних інтеграційних об’єднань як окремих гравців на міжнародній арені над окремими державами. Тому очевидно, що автономне існування латиноамериканських держав стало малоефективним і не вело до процвітання, сталого розвитку та зміцнення їхньої внутрішньої єдності, а лише було загрозою їх політичній та економічній стабільності. Перетворення на один із центрів сили та впливу, гідне місце в системі міжнародних відносин і рівноправної участі в процесах глобалізації належало до

вагомих завдань для південноамериканських країн [20]. Від того, наскільки успішно вони будуть розв'язані, залежить подальше існування регіону; його роль у міжнародних як політичних, так і економічних відносинах. Особливе місце для вирішення цих завдань має продовження розвитку процесу інтеграції на континенті, рушійною силою чого постає МЕРКОСУР (Спільний ринок південного конусу – інтеграційне об'єднання, створене в 1991 р. Аргентиною, Бразилією, Парагваєм і Уругваєм, до якого в 2006 р. приєдналася Венесуела), що має на меті створення тісного союзу держав Південної Америки, спрямованого на досягнення гідного рівня життя її народів[18].

По-друге, впливовий чинник суспільно-політичних трансформацій – *тривалий політичний та економічний тиск на латиноамериканські суспільства США*. Латинська Америка довгий час перебувала в економічній та політичній залежності від США. Її вважали сировинним придатком Північної Америки, передовсім США, яка з часом тільки загострювалась і набувала оборонного характеру. Врешті-решт це спонукало країн-лідерів Південної Америки до згуртування сил задля політичної та економічної свободи цього континенту. Так, США з початку XIX ст. під виглядом підтримки прагнення латиноамериканських країн до об'єднання сил у боротьбі за незалежність намагалися зміцнити свій вплив у Латинській Америці. Яскравий приклад – проголошена у 1823 р. урядом США доктрина Монро з основною суттю: «Америка для американців». Вона забороняла втручання європейських держав у справи американського континенту, і згодом її тлумачили як «Америка для США». З кінця XIX ст. США стали використовувати для здійснення експансії в Латинській Америці й витіснення з цього регіону інших капіталістичних країн, у тому числі Великої Британії). Крім того США проводила Міжамериканські конференції – перша Панамериканська конференція проходила в 1889–90 рр. В епоху імперіалізму США намагалися виправдати через заяви про «спільності інтересів» американських держав численні інтервенції на Кубі, в Мексиці, Гаїті, Нікарагуа, Колумбії, Панамі, Домініканській Республіці та інших латиноамериканських країнах. Особливо посилилася експансія США в Латинській Америці під прикриттям панамериканізму під час і після Другої світової війни. Прагнучи закріпити свої економічні та військово-політичні позиції в Латинській Америці, США брали активну участь у створенні в 1948 р. Організації американських держав (ОАД), а в 1961р. виступили з програмою «допомоги» країнам Латинської Америки, що отримала назву «Союз заради прогресу». Військово-політичний і економічний тиск США на латиноамериканські держави підкріплюється ідеологічним проникненням, яке здійснювалося, особливо після Другої світової війни, під виглядом боротьби проти «комуністичного втручання» у справи Західної півкулі. Виступаючи в ролі захисника країн Латинської Америки від «комуністичної загрози», США брали участь у підготовці вторгнення на Кубу контрреволюціонерів у 1961р. і провели виведення 1962 р. Куби з ОАД. Проте посилення антиімперіалістичного руху в країнах Латинської Америки і загальне спрямування міжнародної обстановки до розрядки і співпраці між усіма країнами все більше виявляють неспроможність концепцій панамериканізму та розхитують її підвалини

Під ситуаційними чинниками трансформаційних процесів ми розуміємо сукупність умов, явищ, подій та фактів, що супроводжують або спричиняють суттєві зміни, впливають на їх перебіг [15]. До них в контексті латиноамериканських реалій ми зараховуємо особливості співвідношення політичних сил у країнах Латинської Америки, зовнішні події, котрі інтенсифікували трансформаційні процеси.

Отже, можна дійти висновку: внутрішні й зовнішні чинники трансформації Латиноамериканського континенту взаємопов'язані, а ситуаційні чинники могли мати короткочасний, але, безсумнівно, прямий вплив на розвиток політичних процесів у досліджуваному нами регіоні. Тому в комплексі ці чинники зумовили процес трансформації політичного, економічного та інших аспектів життя країн латиноамериканського континенту.

Список використаної літератури:

1. *Альперович М.* История Латинской Америки (с древнейших времен до начала XX века) [Електронний ресурс] / М.,Альперович, Л. Слѣзкин // Режим доступа: http://www.indiansworld.org/Latin/latamerica_history2.html#U3Xnfo_t4A
2. *Акулов–Муратов В.* Латинська мозаїка. Частина друга. Ідеї колоніального розвитку та культурні основи боротьби за незалежність [Електронний ресурс] / В. Акулов–Муратов, О. Будько // Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/latinska-mozajika/>
3. *Акулов–Муратов В.* Латинська мозаїка. Частина третя. Війна за незалежність – історична основа політичних ідей і регіонального устрою сучасної Латинської Америки [Електронний ресурс] / В. Акулов–Муратов, О. Будько // Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/latinska-mozajika-1/>.
4. *Бортніков В.І.* Чинники та передумови демократичної трансформації. [Електронний ресурс] / В.І. Бортніков // Режим доступу: soippo.narod.ru/documents/konf_zhuk/bortnikov.doc
5. *Газін В.П.* Новітня історія країн Європи та Америки (1945–2002 рр.): навч. посіб. / за ред. В.П. Газіна, С.А.Копилова. – К.: Либідь, 2004. – 624с.
6. Географіка. Географічний портал. Латинська Америка: населення. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://geografica.net.ua/publ/galuzi_geografiji/ekonomichna_geografija_zarub_izhnikh_krajin/latinska_amerika_naselennja/64-1-0-941
7. *Гольденберг Б.* Фидель Кастро, Режи Дебре, Ернесто Че Гевара. [Електронний ресурс] / Б. Гольденберг // Режим доступу: <http://library.maoism.ru/guevarism.htm>
8. *Ларин Е.А.* Жизнь и борьба Симона Боливара [Електронний ресурс] / Е.А. Ларин // Режим доступу: <http://svitoc.ru/index.php?showtopic=1441>
9. *Подольська Є.А.* Соціологія: 100 питань 100 відповідей. [Електронний ресурс] / Є.А. Подольська // Режим доступу: http://pidruchniki.ws/15840720/sotsiologiya/sotsiologiya_100_pitan_100_vidpovidey_-_podolska_yea

10. Пшеворский А. Демократия и рынок. Политические и экономические реформы в Восточной Европе и Латинской Америке / А.Пшеворский. – М.: РОССПЭН, 2000. – 319 с.
11. Растоу Д. Переходы к демократии: попытка динамической модели / Д. Растоу // Полис. – 1995. – № 5. – С. 5–15
12. Романюк О. Кінець транзитології” чи криза її первинної парадигми? / О. Романюк // [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=69&c=1587>
13. Солдатенко В.Ф. Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій/ В.Ф. Солдатенко, Т.А. Бевз, В.П. Горбатенко (кер.) та ін. – К.: Парламентське вид-во, 2009. – 536 с.
14. Тахер Лафта А.М. Политика США в Латинской Америке / А.М. Лафта Тахер // Политические изменения в Латинской Америке: научный журнал Воронежского государственного университета. Вып. 2013/13. – 100 с.
15. Тлумачний словник української мови [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.uktdic.appspot.com/>
16. Хантингтон С. Третья волна. Демократизация в конце XX века / С. Хантингтон. – М.: РОССПЭН, 2003. – 368 с.
17. Cardoso F. H. Dependency and Development in Latin America / F.H. Cardoso, E. Faletto. – Berkeley etc., 1978.
18. Declaracion del Cusco sobre la Comunidad Sudamericana de Naciones, Capitulo 1 [Електронний ресурс] // Режим доступу: // <http://www.amersur.org.ar/Integ/Cusco04.htm>
19. Dos Santos T. The Crisis of Development Theory and the Problem of Dependence Latin America / Dos Santos T. // Underdevelopment and Development. The Third World Today; ed. by H. Bernstein. Harmondsworth, 1976. – P. 59–63.
20. Guimaraes S.P. El rol politico internacional del Mercosur [Електронний ресурс] / S.P. Guimaraes. – Режим доступу: // <http://www.amersur.org.ar/PolInt/Guimaraes.htm>

Стаття надійшла до редколегії 28.05.2014
Прийнята до друку 20.06.2014

KEY SOCIO-POLITICAL FACTORS OF TRANSFORMATION IN LATIN AMERICAN CONTINENT

Tetyana Bessarab

*Ivan Franko National University of Lviv
Institute of philosophy, department of theory and history of political science
Universytetska st., 1, 79000, Lviv, Ukraine
e-mail: btv.120390@mail.ru*

This article makes the analysis of the process of transformation of Latin America. The basic factors and the factors that contributed to the transformation and for change in the continent are explored. Defined external and internal factors of transformation and allocated circumstances as permanent factor that enhances this process.

Key words: Latin America, transformation, external factors, internal factors, situational factors.

ГЛАВНЫЕ ФАКТОРЫ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИХ ТРАНСФОРМАЦИЙ СТРАН ЛАТИНОАМЕРИКАНСКОГО КОНТИНЕНТА

Татьяна Бессараб

*Львовский национальный университет им. Ивана Франко,
философский факультет, кафедра теории и истории политической науки, ул.
Университетская, 1, 79000, Львов, Украина
e-mail: btv.120390@mail.ru*

Проанализирован процесс трансформации стран Латинской Америки. Исследованы основные факторы, которые способствовали трансформации и проведению изменений на континенте. Определены внешние и внутренние факторы трансформации, а также выделен ситуационный фактор, как бессменный фактор, который усиливает этот процесс.

Ключевые слова: Латинская Америка, трансформация, внешние факторы, внутренние факторы, ситуационный фактор.